



Plan puta do ostvarivanja rodnog pariteta

Sedam koraka ka
ravnopravnoj i suštinskoj
zastupljenosti žena i
muškaraca u politici

**Plan puta do ostvarivanja
rodnog pariteta:
Sedam koraka ka ravnopravnoj
i suštinskoj zastupljenosti žena
i muškaraca u politici**



Reč zahvalnosti

ODIHR želi da se zahvali sledećim stručnim recenzentima koji su pružili vredne povratne informacije za prvi nacrt dokumenta: Ana Juhola (Demo Finland), Benite Dibateza (Parlamentarna asocijacija Komonvelta), Sesil Greboval (Savet Evrope), Selin Georgi (Sekretarijat Komiteta CEDAW, Kancelarija visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava), Hana Džonson (International IDEA), Mariana Duarte (Interparlamentarna unija), Tanja Verdž (Univerzitet Pompeu Fabra), Sara Čajlds (Univerzitet u Edinburgu), Jana Parnin (Savet Evrope), Zejna Hilal (Interparlamentarna unija). ODIHR takođe želi da se zahvali Misiji OEBS-a u Bosni i Hercegovini i Parlamentarnoj skupštini OEBS-a za njihov doprinos.

Plan puta do ostvarivanja rodnog pariteta: Sedam koraka ka ravnopravnoj i suštinskoj zastupljenosti žena i muškaraca u politici

Izdavač:

OEBS-ova Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)

ul. Miodowa 10

00-251 Varšava, Poljska

www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2025

Sva prava zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti i kopirati za obrazovne i druge nekomercijalne potrebe, pod uslovom da se na svakom umnoženom primerku navede OEBS/ODIHR kao izvor.

ISBN: 978-92-9271-459-8

Design: Filip Andronik

Prevod ove publikacije omogućila je Misija OEBS-a u Srbiji.



Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji



Sadržaj

Rodni paritet — globalna norma za ravnopravnu i suštinsku zastupljenost žena i muškaraca

5

KORAK 1

Sprovođenje sveobuhvatnih nacionalnih procena rodne ravnopravnosti u političkom životu i usvajanje akcionih planova usmerenih ka postizanju rezultata

10

KORAK 2

Postavljanje rodne ravnopravnosti u politici kao ustavnog načela

11

KORAK 3

Uvođenje ili jačanje zakonskih mera za podsticanje rodne ravnopravnosti u politici

12

KORAK 4

Pozivanje političkih stranaka na odgovornost

13

KORAK 5

Učiniti nacionalne parlamente odista rodno osetljivim

14

KORAK 6

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti i rodnog pariteta u politici kao zajedničke odgovornosti liderki i lidera

15

KORAK 7

Praćenje, pregledanje, revidiranje i inoviranje

16

Rodni paritet — globalna norma za ravnopravnu i značajnu zastupljenost žena i muškaraca

Unapređenje rodne ravnopravnosti ima za cilj da obezbedi jednaka prava i mogućnosti za žene i muškarce, kao i pravednu raspodelu moći i resursa. Rodna ravnopravnost treba da omogući i ženama i muškarcima da oblikuju politiku, a sve više se smatra da politika i procesi donošenja odluka treba da obuhvate učešće i doprinos ljudi na koje utiču. Međutim, većinu političkih institucija oblikovali su muškarci i njima nastavljaju da dominiraju patrijarhalni sistemi moći i muške norme. U skladu s tim, rodna priroda političkih institucija znači da su mnogi zakoni i politike rodno slepi, jer im nedostaje rodna analiza ili procena rodnog uticaja kako bi se utvrdilo u kojoj meri funkcionišu u korist žena, kao i muškaraca. Kako bi se ovakva situacija promenila, političke institucije treba da se promene i postanu potpuno rodno senzitivne kako bi funkcionisale u korist svih.

Rodna ravnopravnost u politici nalazi se u centru globalnih napora za unapređenje prava žena. Prema Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija (UN) iz 1948. godine¹, „svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima [svoje] zemlje, neposredno ili preko slobodno izabраних predstavnika.“ Prema Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena Ujedinjenih nacija iz 1979. godine (CEDAW)², države potpisnice su dužne da otklone diskriminaciju žena u političkom i javnom životu i da obezbede da žene, pod jednakim uslovima kao i muškarci, imaju pravo da budu birane u sva tela koja se biraju putem javnih izbora, kao i pravo da učestvuju u kreiranju i sprovođenju politika Vlade. CEDAW takođe obavezuje države da usvoje posebne privremene mere³ — ciljane, vremenski određene politike ili akcije, uključujući zakonom propisane rodne kvote, čiji je cilj da se ubrza ostvarenje *de facto* ravnopravnosti između žena i muškaraca. One se ne smatraju diskriminatornim i ostaju na snazi dok se ne ostvare njihovi ciljevi jednakog učešća i mogućnosti.

Tokom decenija u kojima su sprovedene, ove obaveze su produbljene i proširene. Na primer, Ekonomski i socijalni savet Ujedinjenih nacija (ECOSOC) je 1990. godine usvojio rezoluciju⁴ kojom se za cilj postavlja da žene budu na barem 30 odsto rukovodećih pozicija do 1995. godine, kako bi se postigla jednaka zastupljenost žena i muškaraca do 2000. godine. Pekinška Deklaracija i platforma za akciju,⁵ usvojena na Četvrtoj svetskoj konferenciji o ženama Ujedinjenih nacija 1995. godine, kao jedan od dvanaest strateških ciljeva izdvaja žene na vlasti i u odlučivanju. U njoj se pozivaju vlade da se ustanovi cilj rodne ravnoteže u vladinim telima i odborima, između ostalog putem pozitivnih akcija da se „značajno poveća broj žena kako bi se postigla jednaka zastupljenost žena i muškaraca.“ Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je preporuku Rec(2003)3,⁶ koja poziva na rodno uravnoteženu zastupljenost kao „zastupljenost žena ili muškaraca u svim telima za donošenje odluka u političkom ili javnom životu [koja] ne bi trebalo da padne ispod 40%“. Usledile su mnoge druge rezolucije Ujedinjenih nacija i rezolucija na regionalnom nivou, a sve su pozivale na ravnomernu i značajnu zastupljenost žena i muškaraca.

Globalni standardi ojačani su putem Opšte preporuke br. 40 komiteta CEDAW iz 2024. godine (GR 40)⁷ o ravnopravnoj i inkluzivnoj zastupljenosti žena u procesima donošenja odluka. Oslanjajući se na konvenciju CEDAW i druge međunarodne i regionalne sporazume, GR 40 objašnjava da paritet 50/50 nije samo cilj, već i obaveza u kontekstu ljudskih prava. Paritet bi trebalo da bude i osnovni princip upravljanja i pokretač transformativnih promena, a žene bi trebalo da imaju jednako pravo glasa u svim sistemima odlučivanja, ravnopravno s muškarcima.

Opšta preporuka br. 40 komiteta CEDAW o ravnopravnoj i inkluzivnoj zastupljenosti žena u procesima donošenja odluka

Opšta preporuka br. 40 je vizionarski plan za postizanje pariteta i jednake, inkluzivne zastupljenosti žena na pozicijama donosilaca odluka u različitim sektorima. Ona ističe strukturne prepreke, patrijarhalne norme, rodno zasnovano nasilje i rodne stereotipe koji ograničavaju uključenost žena u te sisteme. Preporuka naglašava potrebu za sistemskim i održivim delovanjem radi postizanja rodnog pariteta, uključujući rešavanje postojećih i budućih izazova kao što su klimatske promene, aktuelni sukobi i digitalna tranzicija. GR 40 predlaže konkretne zakonodavne, političke i druge mere koje države treba da preduzmu kako bi se ostvarila ravnopravnost u odlučivanju na svim nivoima. Njeni stubovi delovanja, uključujući paritet 50:50, jednaku moć,

uključivanje mladih, intersektorsku inkluziju žena i strukturnu transformaciju, usklađeni su sa drugim međunarodnim standardima rodne ravnopravnosti.

U okviru odluka Ministarskog saveta i rezolucija Parlamentarne skupštine OEBS-a, OEBS već duže vreme prepoznaje potrebu za mobilizacijom i delovanjem u pravcu podrške rodnoj ravnopravnosti u političkom životu. U 2004. godini je odlukom Ministarskog saveta br. 14/04,⁸ Akcionim planom OEBS-a za unapređenje rodne ravnopravnosti, naloženo da ODIHR pruži podršku u razvoju i sprovođenju konkretnih programa i aktivnosti u cilju unapređenja prava žena, povećanja uloge žena na svim nivoima odlučivanja i unapređenja ravnopravnosti između žena i muškaraca širom regiona OEBS-a. Mandat ODIHR-a takođe prepoznaje različite potrebe i iskustva žena iz tradicionalno nedovoljno zastupljenih grupa. Na primer, Akcioni plan za unapređenje položaja Roma i Sinta u regionu OEBS-a⁹ ističe pravo Romkinja da učestvuju ravnopravno sa muškarcima.

Odluka Ministarskog saveta OEBS-a br. 7/09¹⁰ o učešću žena u političkom i javnom životu poziva države učesnice da:

1. razmotre predviđanje konkretnih mera za ostvarivanje cilja rodne ravnoteže u svim zakonodavnim, sudskim i izvršnim telima; (...)
2. razmotre moguće zakonodavne mere koje bi omogućile uravnoteženije učešće žena i muškaraca u političkom i javnom životu, a naročito u donošenju odluka;
3. podstaknu sve političke aktere da promovišu ravnopravno učešće žena i muškaraca u političkim strankama, sa ciljem da se ostvari bolje rodno uravnotežena zastupljenost na izabranim javnim funkcijama na svim nivoima odlučivanja; (...)
7. preduzmu neophodne korake da uspostave, gde je to prikladno, efikasne nacionalne mehanizme za merenje ravnopravnog učešća i zastupljenosti žena;
8. podrže, gde je to prikladno, nevladina i istraživačka tela u izradi ciljnih studija i inicijativa za širenje svesti koje za cilj imaju identifikaciju konkretnih izazova u učešću žena u političkom i javnom životu, kao i u promovisanju jednakih mogućnosti između žena i muškaraca;

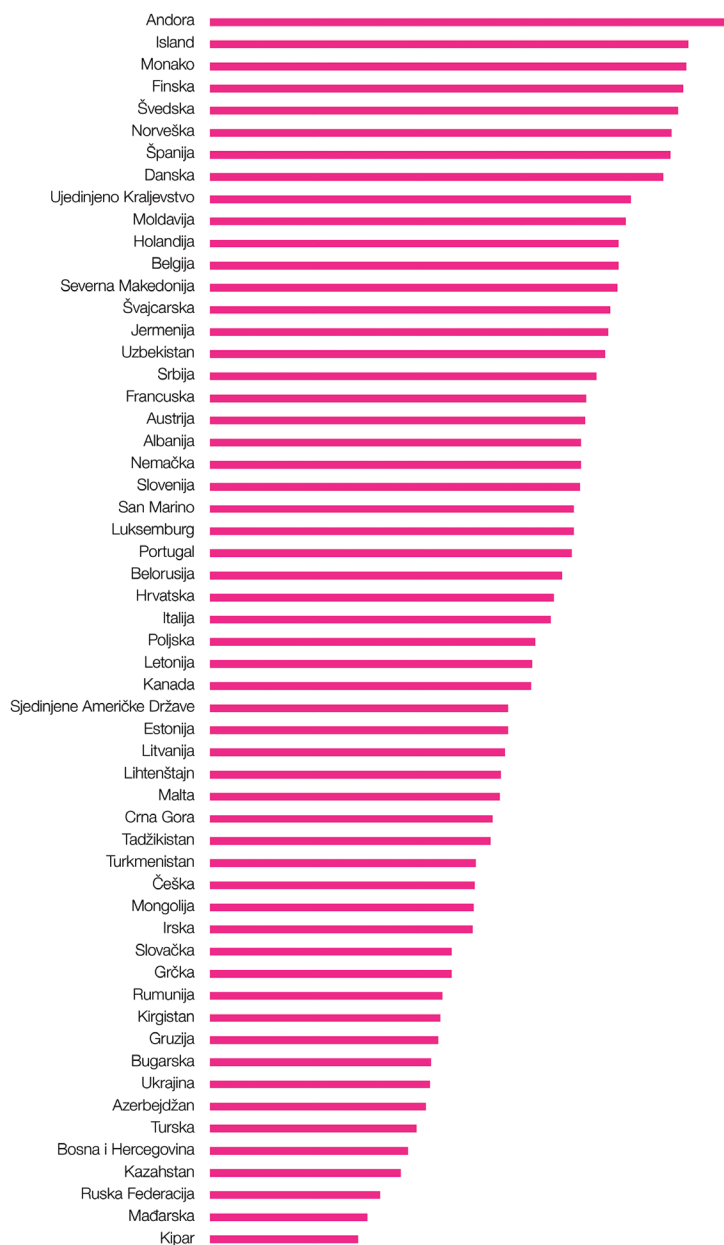
9. podstaknu deljenje posla i roditeljskih odgovornosti između žena i muškaraca kako bi se podstakle jednake mogućnosti za žene da efikasno učestvuju u političkom i javnom životu. (...).

Obaveze na globalnom i regionalnom nivou iz poslednjih trideset godina predstavljaju snažnu podršku unapređenju rodne ravnopravnosti u politici. Statistički podaci koji se najčešće koriste za merenje političkog osnaživanja žena odnose se na udeo žena u parlamentu. U regionu OEBS-a, zastupljenost žena porasla je sa 11 odsto u 1995. godini na 31,6 odsto u januaru 2025. godine.

U 2025. godini obeležava se 30. godišnjica Pekinške platforme za akciju. Za to vreme, samo je jedna država članica OEBS-a ostvarila rodni paritet u svom nacionalnom parlamentu. Poslednjih godina rast zastupljenosti žena stagnira, a region OEBS-a svedok je sve učestalijih narativa protiv rodne ravnopravnosti, koji imaju štetan uticaj na učešće žena u politici. Posebne privremene mere se ukidaju, a nove se ne uvode. Politička polarizacija stalno raste, dok su sveprisutni seksizam i nasilje prema ženama u politici, što utiče na odluke političarki da li će se kandidovati za neku funkciju, zalagati za određena politička rešenja ili napustiti izabrane funkcije.

U ovoj publikaciji ODIHR predstavlja plan od sedam koraka za države učesnice OEBS-a, njihove parlamente, vlade, političke stranke i druge državne agencije da rade u pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti. Ona dopunjava rezultate Globalne konferencije o ženama u parlamentu Interparlamentarne unije iz 2025. godine¹¹ sa svojim vizionarskim pristupom pariteta koji podrazumeva paritet u brojevima, uticaju i kulturi. Cilj ovih koraka je da inspirišu države učesnice da izrade sopstvene nacionalne planove za rodnu ravnopravnost, u skladu sa njihovim specifičnim okolnostima i potrebama.

Zastupljenost žena u nacionalnim parlamentima u regionu OEBS-a



Izvor: Mesečno rangiranje učešća žena u nacionalnim parlamentima, IPU Parline: globalni podaci o nacionalnim parlamentima, podaci od 1. januara 2025.¹³

KORAK

1

Sprovođenje sveobuhvatnih nacionalnih procena rodne ravnopravnosti u političkom životu i usvajanje akcionih planova usmerenih ka postizanju rezultata

Ne postoji lak put da se ostvari rodna ravnopravnost u politici, posebno što to treba da se dogodi u različitim zakonodavnim i izvršnim telima na različitim nivoima upravljanja (nacionalni, regionalni i lokalni). Da bi se proces reforme pažljivo isplanirao, države treba da počnu sa sprovođenjem nacionalne procene rodne ravnopravnosti u političkom životu. ODIHR **metodologija procene** pristupa rodnoj ravnopravnosti u političkom životu kroz (i) pristup, (ii) glas i (iii) transformaciju, te daje detaljne smernice o tome kako sprovesti procenu. Na ovaj način države mogu da identifikuju postojeće prepreke za učešće žena u političkom životu njihove zemlje i da izrade plan akcija za uklanjanje tih prepreka kratkoročno i srednjoročno. Rezultati ove procene treba da budu osnova za višegodišnji nacionalni akcioni plan rodne ravnopravnosti koji će usvojiti parlament.

Obećavajuća praksa

Nacionalna procena u Bosni i Hercegovini

U 2023. godini, ODIHR, Misija OEBS-a u Bosni i Hercegovini i državna Agencija za ravnopravnost polova Bosne i Hercegovine sproveli su nacionalnu procenu koja je dala jasne preporuke za bosanske predstavnike vlasti i političke stranke. Višestranačka inicijativa, koju čine liderke iz svih vodećih političkih stranaka, sada radi na sprovođenju ovih preporuka u cilju unapređenja agende rodne ravnopravnosti u zemlji.

KORAK

2

Uspostavljanje rodne ravnopravnosti kao ustavnog načela

U vreme mobilizacije protiv rodne ravnopravnosti i nazadovanja na polju rodne ravnopravnosti, važno je koristiti niz alata kako bi se zaštitili postojeći i uveli novi standardi rodne ravnopravnosti. Mnoge države učesnice OEBS-a čvrsto su uvrstile prava žena u ustavu svoje zemlje. Eksplicitne ustavne odredbe o rodnoj ravnopravnosti, uključujući odredbe o jednakoj zastupljenosti žena i muškaraca u političkom životu, obavezu sprovođenja posebnih privremenih mera ili direktnu primenu standarda iz konvencije CEDAW, takođe bi se mogle dopuniti ili tumačiti tako da obuhvataju ustavnu obavezu ostvarivanja rodne ravnopravnosti.

Obećavajuća praksa

Ustavne obaveze na temu pariteta u Francuskoj

Francuski parlament je 1999. godine usvojio izmene i dopune člana 1 ustava, tako da glasi „zakoni će promovisati jednak pristup žena i muškaraca izbornim funkcijama i položajima“ i člana 4 tako da zahteva da političke stranke „doprinesu primeni (ovog) principa.“¹² Takođe je 2000. godine usvojen novi izborni zakon, poznat kao „zakon o paritetu“, kojim se stranke obavezuju da na izborima kandiduju podjednak broj žena i muškaraca. Ovo je dovelo do postepenog povećanja broja poslanica, uprkos veoma kompleksnom izbornom sistemu.

KORAK

3

Uvođenje ili jačanje zakonodavnih mera usmerenih ka rodnoj ravnopravnosti

Zakonodavne mere mogu između ostalog da obuhvate zakonom propisane rodne kvote, finansiranje stranaka i kampanja usmereno na rodnu ravnopravnost, obavezu sprovođenja rodnih revizija i stranačkih akcionih planova za rodnu ravnopravnost ili odredbe o rodnoj ravnoteži u rukovodstvu institucija ili u okvirima za integritet. Ovo su značajni instrumenti za povećanje broja žena kandidata i podršku njihovoj vidljivosti, kampanjama i opštem napredovanju na zakonodavnim i izvršnim funkcijama. Tokom rada na novim merama važno je sprovesti procene uticaja i razmotriti koliko dobro će da funkcionišu u konkretnom političkom i izbornom sistemu. Sve zakonodavne mere takođe treba da prate aktivnosti širenja svesti i efikasna pravila za sprovođenje. Na kraju, sve mere treba redovno revidirati i ponovo proceniti u odnosu na planirane rezultate.

Obećavajuća praksa

Zakonom propisane kvote u Uzbekistanu i Moldaviji

Dvadeset šest država učesnica OEBS-a uvelo je neki oblik zakonom propisane rodne kvote, čime su obavezale političke stranke i druge entitete koji se kandiduju na izborima da kandiduju najmanji neophodni broj muških i ženskih kandidata. Obećavajuće prakse mogu se pronaći u Moldaviji i Uzbekistanu: zahvaljujući redovnim pregledima i revizijama kvota, povećali su zastupljenost žena u svojim parlamentima sa par procenata u 1995. godini na 40 odsto odnosno 38 odsto u 2025. godini.

KORAK

4

Uvođenje ili jačanje zakonodavnih mera usmerenih ka rodnoj ravnopravnosti

Akcije koje sprovodi država, kao što su kvote ili druge zakonodavne mere, važne su, ali su samo deo rešenja. U većini država učesnica OEBS-a, političke stranke i dalje imaju glavnu ulogu u unapređenju rodne ravnopravnosti u politici, jer kontrolišu pristup političkom životu. Političke stranke takođe donose važne odluke o politikama o kojima građani potom glasaju na izborima. Zbog toga je neophodno da političke stranke obezbede rodnu ravnopravnost unutar organa stranke. One bi trebalo da rade na ukidanju prepreka i štetnih praksi i da uspostave jasne okvire za reagovanje na nasilje nad ženama počinjeno unutar stranke. Mogu biti korisna osnažena ženska krila stranke, odbori za rodnu ravnopravnost, dobrovoljne rodne kvote, **rodne revizije** i akcioni planovi za rodnu ravnopravnost.

Obećavajuća praksa

Akcioni planovi za rodnu ravnopravnost u političkim partijama u Španiji

Političke stranke u Španiji su tokom poslednje dve decenije koristile rodne revizije i akcione planove za rodnu jednakost kako bi radile na rodno uravnoteženoj zastupljenosti, rodno osetljivim politikama i organizacionom uređenju. Ovi razvojni procesi unutar stranaka takođe su značajno uticali na delovanje uzastopnih saziva parlamenata i izvršne vlasti.

KORAK

5

Delovanje ka suštinski rodno osetljivim nacionalnim parlamentima

Kao centralna institucija svakog demokratskog političkog sistema, parlamenti treba da deluju kao forum za međustranački dijalog; to je preduslov za uspešno sprovođenje agende rodne ravnopravnosti. Parlamenti treba da vode **sopstvenim primerom**. Sprovođenjem **rodnih revizija na nivou parlamenta**, osnivanjem rukovodećih grupa i sprovođenjem politika rodne ravnopravnosti, parlamenti širom regiona OEBS-a pokazuju svoju posvećenost reformama za rodnu ravnopravnost i pokazuju kako unapređuju zakonodavstvo i efikasnost upravljanja.

Obećavajuća praksa

Transformacija parlamenta Severne Makedonije iznutra

Sa već visokim nivoom zastupljenosti žena u parlamentu i na rukovodećim pozicijama, Skupština Severne Makedonije je 2019. godine sprovela rodnu reviziju. Rezultat toga je izrada tri uzastopna višegodišnja akciona plana za rodnu ravnopravnost, od kojih se poslednji odnosi na period od 2025 do 2027. godine. Ovi akcioni planovi omogućili su parlamentu da rodnu ravnopravnost postavi kao prioritet, kroz uvođenje savetnika za rodnu ravnopravnost, izmene i dopune pravilnika, godišnju plenarnu sednicu posvećenu rodnoj ravnopravnosti i mnoge druge važne inovacije.

KORAK

6

Postavljanje rodne ravnopravnosti i rodnog pariteta u politici kao zajedničke odgovornosti liderki i lidera

Uz nekoliko izuzetaka, žene su i dalje pretežno te koje zagovaraju rodnu ravnopravnost. Međutim, rodna jednakost je institucionalno, a ne žensko pitanje. S obzirom na to da muškarci zauzimaju većinu rukovodećih pozicija u institucijama, to je odgovornost i lidera muškaraca. U praksi, oni imaju ključnu ulogu u obezbeđivanju široke podrške rodnoj ravnopravnosti među poslanicima i drugim akterima. ODIHR-ov *Sarajevski vodič za uključivanje muškaraca političara u postizanje rodne ravnopravnosti u politici* pruža smernice o tome kako inspirisati i ojačati angažovanje muškaraca političara na unapređenju rodne ravnopravnosti, sa konkretnim preporukama, primerima dobre prakse i dodatnim resursima.

Obećavajuća praksa

Švedska parlamentarna radna grupa za rodnu ravnopravnost

Švedski *Riksdag* je jedan od prvih parlamenata na svetu koji je formirao Radnu grupu za rodnu ravnopravnost 2006. godine. Grupa je od tada promenila svoj format i praksu rada, ali sve vreme je usmerena na stvaranje rodno osetljivog parlamenta. Grupa u svom sadašnjem sazivu ima jednak broj poslanica i poslanika i njome predsedava prvi potpredsednik skupštine koji je muškarac.



Praćenje, pregledanje, revidiranje i inoviranje

Uvek postoje odlaganja i otpor prema reformama, a ponekad one mogu doneti lošije rezultate od očekivanih. Važno je pratiti i usavršavati sprovođenje nacionalnih akcionih planova rodne ravnopravnosti u političkom životu. Treba pratiti rezultate i revidirati mere i aktivnosti ili ih po potrebi dopuniti. Potrebno je redovno u celosti revidirati nacionalni akcioni plan i izraditi novi koji prikazuje posao koji tek treba uraditi kako bi se ostvarila rodna ravnopravnost na svim nivoima zakonodavne i izvršne vlasti.

* * * * *

Postizanje rodne ravnopravnosti u politici moguće je uz čvrstu institucionalnu posvećenost potkrepljenu jasnim planovima i pouzdanim podacima. Konstantno praćenje i redovne revizije trebalo bi da budu ugrađeni u svaki korak procesa. Dobre prakse iz različitih delova sveta pokazuju da se napredak ubrzava tako što se sa drugima deli ono što je delotvorno. Značajna transformacija retko se dešava preko noći; ona dolazi kao rezultat kolektivnih napora i konstantne akumulacije malih, ciljanih reformi. Ujedinjujući se kroz političke stranke, institucije i zajednice, politički prostor može se transformisati u mesto jednakih mogućnosti i moći.

ODIHR radi direktno sa parlamentima, vladama i političkim strankama na postizanju rodne ravnopravnosti. Za dodatne informacije, obratite se na e-adresu office@odihr.pl.

Završne napomene

- 1 [Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima](#), Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Rezolucija 217 A, 10. decembar 1948.
- 2 [Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena](#), Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Rezolucija 34/180, 18. decembar 1979.
- 3 [Opšta preporuka br. 25: Član 4, stav 1 Konvencije - posebne privremene mere](#), CEDAW, 2004.
- 4 Rezolucija E/RES/1990/15, Ekonomski i socijalni savet Ujedinjenih nacija (ECOSOC), 1. sednica: Njujork, 24. maj 1990.
- 5 [Pekinška Deklaracija i platforma za akciju](#), Četvrta svetska konferencija o ženama, usvojena 15. septembra 1995.
- 6 Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope [Rec\(2003\)3](#), 12. mart 2003.
- 7 [Opšta preporuka br. 40](#). o ravnopravnoj i inkluzivnoj zastupljenosti žena u procesima odlučivanja, OHCHR, 25. oktobar 2024.
- 8 [Odluka Ministarskog saveta br. 14/04](#) - Akcioni plan OEBS-a za unapređenje rodne ravnopravnosti iz 2004. godine, OEBS, Sofija, 7. decembar 2004.
- 9 [Odluka Ministarskog saveta br. 3/03](#), Akcioni plan za unapređenje položaja Roma i Sinta u regionu OEBS-a, OEBS, Mاستriht, 1–2. novembar 2003.
- 10 [Odluka Ministarskog saveta br. 7/09](#) o učešću žena u političkom i javnom životu, OEBS, Atina, 4. decembar 2009.
- 11 [Globalna konferencija o ženama u parlamentu Interparlamentarne unije poziva na rodnu ravnopravnost u parlamentu](#), IPU, 17. mart 2025.
- 12 [Mesečno rangiranje učešća žena u nacionalnim parlamentima](#), veb lokacija IPU Parline: globalni podaci o nacionalnim parlamentima.
- 13 Ustav od 4. oktobra 1958. godine (sa izmenama i dopunama iz Ustavnog zakona br. 2008-724 od 23. jula 2008. godine o modernizaciji institucija Pete Republike), Francuska.

